Число 43, рік видання II. 5 вересня 1926 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 5 вересня 1926 року.

Не раз на сторінках «Тризуба» спинялися ми на тих процесах, що відбуваються на Вкраїні, на зрості національної самосвідомости, на зміцненні волі до самостійного державного існування, що до нього йде неухильно наш край.

Читальники пам'ятають, яке підтвердження знаходили наші висновки в фактах з життя на поневоленій країні, пам'ятають, як не раз мимохіть авторитетно стверджували наші думки власними словами самі представники окупаційної влади на Україні, як от Чубар то що.

Сьогодня маємо аналоґічні відгуки з другого берегу. Цікава полеміка вивязалася на сторінках російської еміґрантської преси, в звязку з ознаками наближення кінця большевизму.

«А що, коли при цьому замісць одної союзної всеросійської влади вийде де-кільки цілком орґанізованих, але зовсім не союзних, а незалежних влад? — питають «Послѣднія Новости».

Для «Дней» питання про «роздроблення Росії» «вже поставлено» і виходить воно «не на користь одної союзної всеросійської влади».

І до цього, неприємного для них, переконання приводить ґазету саме те, що діється на Вкраїні, де «йде петлюрівська робота», де «комуністи українці оказалися ловко замаскованими петлюрівцями», де національна стихія все опановує. Поти з російської преси.

А нормальний розвиток цієї стихії, яку дарма намагалися ввести в своє річище большевики, приводить до лоґічного кінця — повної, з усіх поглядів і в усіх сферах, самостійности України.

Власними руками копають большевики на Вкраїні могилу комуністичному ладу і пануванню Москви. Визволившись раз з кайданів

Москви червоної, народ наш не дасть себе, звісно, знову закувати ані білій, ані чорній.

Може для москалів це й «ужас», але нічого не поробиш: до старого, до давньої тюрми народів вороття немає.

І з цим, з втратою на віки Вкраїни, волею не волею доводиться помиритися нашим сусідам, які вже сьогодня мусять, заглядаючи вперед, визнати силу національного моменту на Сході Європи, що неминуче приводить Україну і инші поневолені землі до повного визволення.

БЕЗКОНЕЧНА КАЗКА.

(на тему поворотництва.)

По п'ятому, шостому, а для де-кого то вже й по сьомому році перебування на еміґрації був час обміркувати і справу власного, особистого становища на вигнанні і взагалі стан, ролю та перспективи нашого перебування на еміґрації. В тих думах, при всьому абстраґуванні справи, центральне місце займає завжди наша незабутня батьківщина, — земля обітована, до якої духом линемо з рік вавилонських. Отой сум за Україною, нудьга з натуральної любови до рідного краю і стають психолоґичною основою для певної течії серед нашої еміґрації, — течії поворотництва.

Всі хочемо додому. Покинули ми батьківщину не по своїй волі, — силою обставин приневолені ми були її покинути. Збедільшого відходили крок за кроком, обороняючи кожну п'ядь рідної землі, — аж поки мусили перейти на чужу землю, щоб тут продовжувати, хоч і в иншій формі, боротьбу з окупантом. І з чужого далека сумним оком стежимо за кожною дрібницею того, що по той бік кордонів діється, заздримо тим, що там зосталися,—чи мали, чи були примушені зостатися; кожен хотів би жити хоч як зле, аби лише дома, і мало хто не повернувся б, коли б можна.

Але що значить, — такий сильний потяг додому, а поворотницька течія не геть то широка? Здебільшого чути самі розмови про поворот, але акції в цім напрямі бачимо не багато. До практичного вирішення цієї справи підходять люде обережно, розважливо. Появилося кільки десятків сменовєхівців, і коли не брати на увагу галичан, яких що-до Великої України треба вважати не за еміґрантів, а за імміґрантів, то решта еміґрації перемагає свої безпосередні стремління, не використовує формальних можливостей повороту, не використала навіть у свій час загальної амнестії, ще менше оббиває пороги большевицьких місій тепер, коли можливість повороту здобувається через ярмо найбільшого приниження. В чому тут секрет полягає?

Головна причина — в ідейних настроях еміґрації, що визначають її основу, засадничу позицію. Українська еміґрація ясно здає

собі справу свойого принціпіяльного еміґрантського становища. Наш народ пережив велику національну катастрофу: на землі нашій змінився не лише певний соціяльний чи політичний режим, але зруйновано самі основи національного життя — зруйновано державу. Тож ми — жертви не того чи иншого режиму, ми еміґрація не звичайного європейського типу; ми не те, що була у свій час французька еміґрація, не те, чим есть тепер еміґрація італійська, угорська, еспанська, що не миритьсь з деспотичним режимом у себе дома, не те, чим есть нинішня еміґрація московська, що не визнала комуністичного режиму. Вся та згадана еміґрація має у себе дома свою владу, що хоча б і надто своєрідно, та все ж стоїть на сторожі основних національно-державних інтересів даної землі. А в нас — чужа, окупаційна влада, в основі ворожа нашим національно-державним інтересам. Коли москалі опинилися поруч з нами на еміґрації, не приймаючи большевицького режиму, большевицької соціяльної системи, то для нас не це головне, що привело нас сюди, головне для нас—режим окупантський. Багато українців на еміґрації, що ставлять націю вище за клас, державу вище за партію, не вагалися б повернутися додому під найгірший режим та боротися з тим режимом дома, коли б там, дома, збережено було засади української національної державности. Тоді на еміґрації залишилися б самі суто-політичні елементи, як рефлекс на певний режим політичний та соціяльний, а вся решта еміґрації, увесь патріотично настроєний загал її, не сидів би на еміґрації, а здебільшого на еміґрацію зовсім і не йшов би. Перебування на еміґрації великої маси москалів, що, як самі вони кажуть, вважають большевицьку владу за «власть русскую», з нашої національно-державної психології уявляється не лише, як непорозуміння, а як результат певної атрофії національно-державного чуття. В колишній Росії справжній здоровий патріотизм заховали лише власне т. зв. інородці, бо їх патріотичне чуття увесь час було насторожене через урядові репресії, а пануюча національність панувала пасивно, і патріотичне чуття її тими репресіями над чужою душею не лише присиплялося, а навіть перекручувалося, калічилося. Такі наслідки особливо й помітні на еміґрації: з одного боку бачимо, що навіть безпорадно висячи в еміґрантському повітрі, росіяне не одмовляються од старих зоологічних апетитів, а з другого — не розуміють, що коли компанія Бронштейн-Джуґашвілі-Дзержинський — «русская власть», то не годиться вести на неї чужоземну силу. Большевицька влада на Україні чужа нам не лише через свій переважно чужинецький московсько-жидівський склад, але й — головніше — своїм духом, що з засади ворожий національно-державним інтересам України.

Отже українська еміґрація — продукт причин не лише соціяльних та політичних, але й головно, національних та державних. Такий основний характер нашої еміґрації об'єднує всі кола її, що між собою ріжняться поглядами соціяльними та політичними. Це визначає основну позицію української еміґрації до окупантської влади — позицію неґативну, протестантську, революційну. В цьому знаходимо і засадничу нашу відповідь що-до поворотництва під владу окупантів,—відповідь без сумніву неґативну.

Отой здоровий і твердий державницький натрій української еміґрації і стоїть тим психологічним ґрунтом, що на ньому не може вкоренитися течія повортництва. В засадничих поглядах українських еміґрантів —ґрунту для повортництва немає. Ґрунт для тієї течії, крім зазначеної вже душевної тяги додому, криється в тяжких обставинах еміґрантського життя. Еміґрантська доля — або тяжка, чорна робота без просвітку, або благодійний шматок хліба, — ніщо з того не підносить ні зовнішньої, ні внутрішньої гідности еміґранта. Він бідує і почуває себе соціяльним парієм. Ще т. зв. трудова еміґрація, що заробляє власними руками в Польщі, Румунії, Франції, — хоч тяжко загоровує собі шматок, здебільшого сухий, хліба, та все ж більше певности має в завтрашньому дні. Гірше почуває себе та частина еміґрації, що живе на допомозі. Коли школу скінчено, перестає допомога, — стають перспективи невідрадні для дальшого існування. Для тих майбутніх абсольвентів поворотницьке питання набуває реального інтересу. Починає виявлятися психологія мудрого карася, що не хоче за собою кораблів палити і провадить в більшій чи меншій мірі здержливу акцію у випадках, коли доводиться виявити свою засадничу еміґрантську позицію. Виробляється хвороблива психологія непевности в собі, страху перед завтрашнім днем, перед життям взагалі.

На це єдина рада. Живемо в найбільш маркантну добу боротьби за існування. Боремося за своє існування вже кільки літ, — і що ціннішого маємо, то це те, що вибороли власними зусиллями, самодіяльною орґанізацією. І надалі врятувати може нас той самий шлях— шлях самоорґанізації. Як саме, про це не буду тут говорити, про це досить вже писалося на сторінках «Тризуба» та инших українських орґанів преси. Пора вже не писати та не говорити, а щось в цьому напрямі робити. Коли справу самоорґанізації буде доконано, уникне той фактор поворотницької течії, що безпосереднє до поворотницького питання не належить, але фактично всю ту течію під своїм впливом головно й держить.

Звернемося до поворотницької справи безпосереднє та спробуємо розібратися в психології тих, що мають тенденцію до повороту; очевидно, поворотницька психологія йтиме тими ж шляхами й далі.

Звичайно, коли мова йде про поворот, то ділять еміґрацію на політичну й не-політичну. Для першої, мов, поворот неможливий, для другої — можливий. Чи має рацію такий поділ?

Багато теперішніх еміґрантів були собі просто добрі патріоти і ніякі політики. В процесі активної боротьби за українську державність їх політична свідомість зростала, все більше висвітлювалась, в широкий політичний рух вливалися вони не лише стихійно, а й з певним мінімумом політичної свідомости і нарешті на еміґрації опинилися не лише з самої позиції збройних борців за свободу батьківщини. Тому вся еміґрація — політична, хіба за малим випадковим винятком. Політична еміґрація це не лише т. зв. політики, що їх винесла на поверх політичного життя активна боротьба дома й тут, але й усі ті елементи, що живуть політичним життям, навіть не належачи до певної партії, які живуть громадськими інтересами чи виявляють своє відношення до оку-

панта хоча б пасивною єдністю з рештою еміґрантської маси. Тому большевики не роблять ріжниці між еміґрацією, усю вважають її за політичну, бо окремі елементи її або боролися проти них, або були з тими, що боролись, та до всієї прикладають одну мірку: пропонуючи амнестію, а не вільний поворот, всім без ріжниці еміґрантам і так само без ріжниці вивозячи «в расход» по повороті. Отже, трудно здділити еміґрацію політичну од не-політичної.

До того штучного поділу штучно звертаються ті, хто хотів би повернутися з причин життєвих, «обивательських», але намагаються притягти до того аргументи иншого порядку, — розумують на тему можливости культурної праці на окупованій території, похваляють вимушені большевицькі компроміси, витолковують їх, як докази розумної і доброї волі. Таким людям мусимо рішуче й категорично пояснити, що коли їм треба повертатися додому з яких особистих обставин, то нехай вони мотивами засадничими не прикриваються, бо засадничого покриття з погляду політичного вони знайти не можуть, бо це порушало б нашу засадничу еміґрантську позицію, яка не дозволяє капітуляції перед окупантом. Коли поворотці визначають себе як випадкові втікачі, що кожній владі предержащій коряться, — то чим скоріше й повніше повернеться додому такий елемент, що властиво з еміґрацією не звязаний, тим краще для тих, що залишаються. Останні будуть вільніше та гідніше почувати себе в своїй горожанській ролі. Коли в еміґранта нема політичного завдання, то перебування його на еміґрації безпредметове, і плямувати ми їх, розуміється, не будемо. Ніяких віхів вони не зміняють, бо вони просто не мають віхів. Не злість на них, а жаль до них маємо, коли вони, засліплені натуральним бажанням бути дома, дійсно не відають, що творять. Не плямуючи їх, не насилуючи їх волю, маємо обов'язок розкривати їм дійсний стан річей, щоб люде не були сдурені фіктивними перспективами, а коли йдуть, то щоб знали, на що йдуть. І коли наше освідомлення фактично має характер остороги, перестерігання, то це не од нашої доброї чи злої волі залежить, а од тих обставин, що ждуть поворотця дома.

А що жде поворотця? Звичайно говориться, що поворот трудний чи неможливий для політичної еміґрації, а для не-політичної — річ инша. Це пуста і шкідлива байка. Перш за все ганебна процедура каяття та всяких обіцянок — однакова для всіх і для всіх однаково прикра, бо й політики й не-політики мають однакову людську гідність. Але й виконання усіх попердніх ганебних вимог не ґарантує навіть особистої недоторканности, не то що права на вільну працю, на заробіток для життя. Від попередніх часів нічого в большевицькім ладу по суті не змінилося. Панує та сама терористична система, лише раніше, для більшого застрашення, все відбувалося на очах, а тепер — за очима; продовжують чинність декрети, що кожний, у свій час не зареґістрований, позбавляється горожанства; діють та видаються нові обіжники, що установлюють порядок, кого з поворотців, де і яким порядком до в'язниці спроваджувати чи просто «в расход» виводити. Отже кожен поворотець наражається на найбільші репресії, на небезпеку самого життя. Нарешті, приїхавши благополучно додому, чи знайде

він заробіток? Становище безробіття в большевії продовжується й посилюється. Інтеліґентну працю на Вкраїні виконують чужинці — москалі й жиди, і конкурувати з ними еміґрант, очевидно, не зможе, — само його становище тому не сприяє. Отже, хоч як трудно тут, а там не лекше, особливо для бувшого еміґранта. Тому наші близькі не кличуть нас додому.

Не кличуть нас наші близькі та фактично не кличуть, а навіть не пускають большевики. Загал еміґрації большевики не кличуть, численної еміґрації не пускають. Пускають того, кого потрібують мати, як спеца, чи щоб знищити фізично або морально. Не пускають навіть перекинчиків, — досить їх розкласти; вимагають їх праці тут, на еміґрації, саме праці розкладової. І це цілком зрозуміло. Люде, 5-6-7 літ перебули на еміґрації, що вони можуть розказати людям, які увесь час були одірвані од світу та жили відомостями з казенної преси?

Отже — не пускають, а коли пустять, то життя поворотця неможливе. Тому й Нансен, що спершу у репатріяції вбачав вирішення еміґраційної справи, врешті примушений був констатувати, що большевики не хотять приймати поворотців, а умови сучасного життя в СССР не сприяють поворотові додому.

Таким чином, навіть для категорії т. зв. не-політиків поворотництво зводиться до приниження, до небезпеки для життя, до тяжкого бідування — і врешті для більшости навіть неможливе.

Простіше рішення проблеми повороту для політиків. Власне це ніяка проблема. ця категорія еміґрантів займає ясну засадничу позицію революційного протесту проти ворогів соціяльних і політичних, головно проти окупантів, взяла на себе згори обов'язок, в певній мірі місію, боротьби з ними. Здача позиції, капітуляція, засада лояльности, співробітництва, замість протесту й боротьби, — таке становище не відповідає гідності людській; ганебність його ще більше підкреслюється виконанням принизливих умов повороту. Инша річ давати ріжні підписки там, під обухом, де немає иншого виходу, де ті, що залишилися, фактично визнали владу. Але як пописується таким чином людина, що провадила боротьбу проти окупантів тут, на еміґрації, що в певній мірі звязала ту боротьбу з своїм іменем, то це не просто вихід з лав борців, а вже певний аванс ворогові, свідоцтво його перемоги, сіяння розкладу в лави тих, що продовжують боротьбу. Особливо великий це злочин з боку тих, що стояли на чолі війська: вони відповідають за кров і життя тих, кого вели вони на збройну боротьбу та перед пам'ятю котрих ганебно зрадили.

Такі бувші люде з політиків не лише гинуть для справи, якій вони служили, але звичайно ще й не обмежуються пасивною ролею. Большевики вимагають від них не лише капітуляції, але й більш активних послуг — спорадично одрікатися од усього, що колись святе було, плювати на еміґрацію та похвалювати лад окупаційний (М. Грушевський та його ґрупа с.-ерів), а то й служити в ҐПУ (Ю. Тютюник). До якої моральної драми може призвести така капітуляція, бачимо на прикладі Б. Савінкова, що як у Євангелії «шед, удався».

Поворот не може бути леґальний та гідний. Серед московської еміґрації, правда, завелася така компанія диваків на чолі з Є. Кусковою та А. Пєшехоновим, що формальним шляхом намагаються здобути леґальний поворот додому, але це т. зв. «т-во самогубців» викликає лише жалісну усмішку у самих большевиків. Гідним може бути лише поворот нелеґальний, але для оцінки його з погляду доцільности може служити той самий приклад Б. Савінкова. В кращому випадку цей спосіб може придатися лише для дуже обмеженого шару еміґрації, але ті «кращі» випадки можуть бути лише винятком. З усіх установ у большевиків найкраще працює якраз ҐПУ, де беруть участь старі спеціялісти, котрі ще за старих часів культивували свою спеціяльність до високої міри, а тепер мають ще ширше поле для практики та всяких експериментів. Тому цей спосіб повороту не йде в рахунок для широкого вирішення справи повороту з огляду на числову обмеженість кадрів, які він може обійняти.

Як би не підходити до справи поворотництва, як би не поділяти еміґрацію на окремі категорії, чи навіть індивідуалізувати кожний окремий випадок поворотництва, усюди наразимося на ту вищу, якусь ніби стихійну силу, що навіть у сліпих своїх впливах діє посвіч та в згоді з засадничими мотивами. Елемент стихійности в еміґрантській долі — безперечний. Багато, кому слід лишитися дома, опинилися на еміґрації, і, навпаки, на еміґрацію не пощастило досить тих, що їм не слід було лишатися дома. Як у притчі про багача й Лазаря, безодня велика поділяє тих і инших од натурального їх споріднення, і ту безодню перейти трудно — однаково трудно з обох боків. Перехоли ті можливі ще індивідуально, навіть ґрупово, але масового підбору пориднення елементів фактично в обставинах, які склалися, — не може бути. Кому конче треба та хто має волю, той, розуміється, на той бік прорветься, як і навпаки; але як не в інтересах большевиків збільшувати на своїй території кадри людей, контрреволюційно отруєних, так і не в інтересах еміґрантів, загалом беручи, іти на певне самогубство — у формі фізичний чи моральній. Ота вища сила, vis major, що керує обома протилежними сторонами в одному напрямі обмеження реемігрції, і буде найбільше чинною в справі поворотництва. Бажання повороту чим далі буде, розуміється, зростати, і чим більше буде інтенсія повороту, тим більше число людей буде осягати цілі, — спинити їх не можна ні річевими, ні моральними аргументами. З другого боку і большевики будуть і надалі таще більше сіяти пропаганду поворотництва —хоча б для того, щоб розкладати лави еміґрації. Поворотницька течія буде ширитися — і в фактичному доконанню і — ще більше — в розкладових поворотчанських «сменовеховських» настроях, — та ледве чи зміниться нинішній закон масової інерції з обох боків.

Здається, треба рахуватися з тим, що головна маса еміґрації в часі большевицької влади залишиться на чужині, — принаймні, поки большевики будуть большевиками. Це, не вважаючи на числові та моральні втрати в лавах еміґрації, забезпечить існування таких еміґрантських кадрів, що їх досить буде для виконання певної політичної місії за кордоном. Для тих кадрів залишаться незмінними засади,

на яких стоїть українська еміграція,—засади революційної боротьби з окупантом. Ті засади коріняться в реальних умовах нинішнього життя України і зміняться лише тоді, як зміняться самі ті умови, цеб-то коли не стане окупації. До того ж часу нинішні засадничі позиції української еміграції відповідають інтересам нашої батьківщини і зобов'язують нас до боротьби.

О. Лотоцький.

БОТОКУДИ.

(культурно-етнографичний нарис.)

Ботокуди це напів-дике — плем'я, що кублиться в незайманих лісах Бразилії, живе з полюзання та не гребує й людоїдством, ще до недавнього часу стояло на дуже низькому рівні культури. Той рівень навіть дав одного разу привід нашому письменникові Ів. Франкові жалісливо й презирливо висловитися на адресу малокультурних елементів нашого народу — «ботокуди, ботокуди»! Але все минається, поступає, і на наших очах представники культури ботокудів, одкинувши колишню пасивність культурного примітивізму, виявляють велику, навіть надто претензійну експанзію молодої, непочатої сили. Як звичайно це буває з явищами молодої культури, ботокуди починають з наслідування, — «національна творчість, — каже Потебня, раніш ніж досягти самобутности, повинна переходити через фази наслідування». Але, засвоюючи зовнішні старі форми, ці новотвори в історії світової культури, цілком зрозуміло, не можуть перенятися самим духом старої, європейської культури, і не треба гострого ока, щоб у тому наслідуванні зараз побачити незугарне малпування вищих форм культурного вжитку.

Перед нашими очима показний факт не лише такого малпування, але й надто грубої фальсифікації. Замість просто собі наслідувати чужі приклади, сучасні ботокуди сміливо беруть певну фірму, що видається за найбільш для них відповідну, та за заборолом тієї фірми провадять не лише специфічну ботокудівську, так би мовити, ідеологію, але й властиві для їх примітивного стану форми повсдження. На цей раз нещасливою жертвою цього негідного експерименту збрали вони фірму українського місячника в Празі й видали публікацію під таким прибраним титулом: «Нова Україна», місячник письменства, мистецтва, науки і громадського життя під редакцією М. Галагана, Н. Григоріїва й М. Шаповала, ч. 3-4, 1926 року».

Ознайомившись із змістом того, що покрито згаданим прибраним титулом, ми цілком розуміємо, як мусять почислені провідники справжньої «Нової України» тяжко обуритися, що таким недопустимим способом ужито їх літературну фірму та їх літературні імена чи хоча б псевдоніми й криптоніми. Ми певні, що редакція «Н. У.» найскорше спростує це прикре непорозуміння й надалі унеможливить таке негідне використування їх фірми. З свого боку ми, як кажуть, з денікарського

обов'язку подамо лише кілька уступів з тієї фальсифікації, — типові приклади примітивного дотепу новітньої ботокудівської творчости.

Намагаючись представити найбільш поступові течії європейської думки, новітні ботокуди, розуміється, мусять бути в першу чергу соціялістами, та як такі, з погордою та презирством ставитися до «Тризуба», — органу, як відомо, дрібно-буржуазної національно-державної думки. «Особи, що не можуть привернути до себе уваги живою правдивою думкою, корисною працею, часто намагаються заповнити це голосним титулом. Це зробили й видавці «Тризуба»! Так суворо висловлює свою «живу, правдиву» думку той послідовний співробітник, що, підробляючись до літературної манери свого оригіналу, узурпував собі криптонім «Н. Гр.» Мотиви такого суворого осуду викладаються, очевидно, в імені цілого шерегу представників нової культури. Малюючи інтернаціональні моменти соціялізму, вони з запалом несфітів маніфестують перед світом свою мов-би то поступову безтрадиційність, нехтування традиціями історії — національної й державної свого народу. Щоб не попсувати стилю юного ботокуда, що самотужки шукає відповідних форм для своєї «живої, правдивої думки», перекажемо ту його думку яскравими й барвистими висловами самого оригіналу:

«Ми особисто не вважаємо ні Володимира, ні Ярослава, ні їх, попередників Святослава й Ольгу, ні нащадків їх за носіїв традиції української державности. Всі варяги творили на Україні державу не українського народу, а над українським народом. Вони були творцями традиції державного поневолення українського населення. Тому ми не маємо жадного пієтизму до всіх тих Святославів, Володимирів, Ярославів і инших, що «примучували» українські віча й будували над українським народом свою державу так само, як пізніше Татари, Литва, Польща, Московщина, Австрія. То були завойовники й гнобителі України. Їхнє місце поруч литвинських князів, польських королів, московських царів та австрійських цісарів. Однакова до них шана. Одначе досьогочасна романтично-патріотична, а не нуково. об'єктивна українська історія зробила їх цілком безпідставно основоположниками української державности, зачислила їх до «Ліку» українських Святих. Під впливом сього погляду Українська Центральна Рада в неменш романтично-патріотичному захопленні установила гербом України «Тризуб», бо він вибитий на грошах Володимира».

Non multa, sed multum, — в небагатьох словах багато змісту. Не можемо сдмовити авторові надзвичайної сміливости, з якою він події та відносини соціяльного й державного змісту, що були за тисячу літ перед цим, в цілком иншій світовій історичній кон'юнктурі, переносить на ґрунт нинішнього часу та нинішніх обставин, і з погляду наймодернішого, так би мовити, слова науки їх оцінює, — тому виводи його зачаровують несподіваною ефектовністю. «Однакова до них шана», — такі сміливі висліди «живої, правдивої, думки» поширюються хіба що «на нашій, не своїй землі», де єдиними творцями державности українського народу означають себе ті, кого решта українського населення означає, як окупантів. Коли поминути цей сумнівний виняток на щасливій території СССР, то де, коли й який народ, з погляду ботоку-

дівської «Н. У.», мав свою національну державність? Такого прикладу з історії навести не можна. За те, навпаки, коли б ботокудівська соціялістична традиція сягала б бодай на час війни, то вони знали б, як німецькі соціялісти завзято боронили свою батьківщину під кермою такого недемократичного кайзера, що сама згадка про нього викликає тепер у них корчі, а французькі соціялісти — під кермою того самого Пуанкаре, якому тепер завдають котячі концерти в Національному Зібранні. Та коли б, нарешті, той ботокудівський публіцист справді побував у столиці Чехії, де немов би то видано його «Н. У.», то побачив би, що й тут соціялісти брали участь в уряді не лише дрібно-буржуазного, а й велико-земельного Швегли. Як бачимо, і справдешні соціялісти визнають носіями державности тих, хто відповідає державним, хоч і не відповідає соціяльним, їх поглядам. Тому, мимо погляду гарячого ботокудівського неофіта, може й нам не так вже соромно визнати творцями і носіями української державности отих всіх Святославів, Володимирів, Ярославів, — що до речи — зовсім не «примучували українські віча» (літописець говорить лише про «примучування» звойованих данників під час збору дані). Взагалі надто помітно ,недодуманність молодого ботокудівського світогляду. Наївна мімікрія під зовнішні форми культурні не може нікого в блуд ввести. Коли читаєш quasi — соціялістичний лепет піонерів цього руху, то якось мимоволі уявляєш собі їх у циліндрах та краватках, але без усього, що по-за тим. Це немов би символ їх молодої поверхової та недовершеної культури.

Отже головний наш гріх полягає в тому, що ми взяли собі для нашого журналу емблему гнобителів України. Правда, з дальшого виходить, що гріх наш не такий вже непростимий: прибраний криптонім Н. Гр. врешті готовий визнати, що Тризуб, ухвалений Українською Центральною Радою, як герб самостійної Української Народньої Республіки, викликає і в нас пошану». Ще й більше: «ми рахуємось — пише він, — з фактом і шануємо в Тризубі символ нової державности на Україні, державности самого народу». Давно б отак, а то аж моторошно нам стало за нашу контр-революційність, ненауковість, несб'єктивність та всі інші провини перед науково-об'єктивними вимогами ботокудівського соціяліста.

Але на тому не край. Визволившися з одної біди, наш тижневик попав у иншу, ледве чи не гіршу, про яку нам тут навіть трудно в межах пристойности перекказати. «Бачите, Тризуб, як герб, — побиває нас далі той самий ніби то Н. Гр., — вимагає пошани, і з ним, як символом державного визволення, треба поводитися, як з певною святиною»; з тої причини «не можна співати гимни по шинках, ставити хрести й образи святих та великих людей по захожих місцях, наліплювати портрети великих людей на пляшки з горілкою, оцтом і т.п. буденщиною», «не можна, — знов смакує він свої соковиті й пахучі вислови, — називати шинки, захожі місця і т. п. іменами великих людей, святих річей тощо»; а ми як-раз допустилися того злочину: «наіменування паризького тижневика «Тризубом» зразу виявило неповажне відношення до національного герба». Отже-ми налїпили

його на пляшку з горілкою, з сцтом і т. п. буденщиною, на шинок та на захоже місце. І зробили це -«очевидно лише для того, для чого п'яниця прикрашується значком тверезости товариства тверезости,—а злодій — товариства морального виховання. Щоб прикрити своє дійсне єство. Обдурити громадянство і легче здійснити своє злодійське діло». Та, хвалити Бога, українське громадянство ясно бачить, з ким має діло. Нахабне блюзнірство з українським гербом не поможе. Видко гана по походу». Отже — громадянство бачить, що ми — п'яниці, злодії, дурисвіти, нахабні блюзніри, — Боже милий, як то може один невеликий тижневик стільки гріхів видержати!

Таке нагромадження зломисних епитетів — це підсвідомий відгомін тих заклять, що ними первісна людина звичайно намагається наслати лихо на голову свого противника. Цю саму рису можна помітити і в инших народів — саме у тих шарах суспільства, що визначаються найнижчим рівнем культури; класичним приклалом у даному випадку може бути зломисна термінологія нашої баби Параски.

Не під пресією тих гріхів, які б не були вони численні та великі, а з инших, цілком зрозумілих, мотивів ми не будемо річево змагатися з нашим темпераментним зоїлом; де ж би то поспіти за ним, коли вклав він у свою критику увесь непочатий темперамент буйних лісів Сіеро-дос-Аймарес та Сіера-до-Еспіньясо, де у нетрах густих виховується вдача та спіють літературні здібності первісного племени. Перли тої первісної творчости щедро розсипані в органі експансивних ботокудів. Тут подибаємо такі виразні вислови на адресу противників, як «гнила істота», «смердюча гидь» і просто — «гиль львівська», дієслів — «слинить і гадючить», «бузотери», «московське мурло» і т. и. Асоціяції, образи буйної фантазії тропичних лісів найбільше зосереджуються на точках шинку, захожого місця та полових емоцій, особливо останніх; було б небезпечно для скромности наших дрібно-буржуазних читачів наводити повний асортимент тих виразів, але ось на пробу кільки: «галицькі повії», «заробити у пана своїм прогнилим смердючим ремеслом проститутки», «Христове воскресення повія любить уживати, як солодкий символ для себе;» нещасні істоти, що проституюють навколо радянських лупанарів» і т.і.и.т.и.в тому самому павіянському стилю. Як бачимо, непочата культура тропичних лісових трясовин відграє ролю «молодої крови», що прищеплюється до старої галузі української літературної мови і намагається ту мову не лише освіжити, але й збагатити. Не тільки мову, але і літературний смак, а той позначити по змозі свої розумові впливи...*) Ну, що ж, — як кажуть, вище за себе не скочиш, в тих виступах есть певний інтерес оригінальности первісного побуту. Читаючи всі ті барвисті, соковиті вирази, уявляєш собі таку мальовничну картину: під великим зеленим склепінням віковічного бразилійського лісу, коло багаття, де шкварiться впольований шакал чи гиєна, або навіть голова переможеного ворога, сидять-оточують те багаття кремезні постаті тубольних горожан; в доброму гуморі, в передчуттю смачної поживи, з експансивним реготом обмінюються вони тими виразами дикунського дотепу, що ми їх зразки бачили, — яскравими, як искри багаття, соковитими та запашними, як смажений тулуб гиєни...

З приводу цієї літературної манери та таких літературних звичаїв ми не можемо не завважити нашим молодим товаришам по зброї та разом суворим критикам нашим річеву їх неголослідовність. Коли вони вже так святобливо ставляться до престижу ідейної фірми, то ледве чи відповідно обрали вони для свого сумнівного експерименту таку сакраментальну фірму, як «Україна» та ще й «нова». Справді, не личить, коли під тою фірмою культивується невідповідна, не кажу вже, думка — самозарозуміла і нетерпима, — а й сама зовнішня «словесность», що більше відповідала б установам, про які так густо і смаковито згадується на сторінках «У. Н.»...

Як бачимо з наведених фактів, експанзія молодої культури може виявлятися в досить сміливих та різких формах, і виходячи за свої екзотичні межі, має тенденцію пришеплюватися на чужому ґрунті. Але фактичні можливості до того — дуже обмежені. Вся та експанзія піонерів молодої культури фактично залишається в сфері самих суб'єктивних емоцій і, розуміється, ніякого впливу на уклад європейських культурних відносин не може мати, навіть на ґруні найменш відпорному еміґрантському. Бо аж надто б'є в очі вульґарний примітивізм нового руху, первісний характер культурного його рівня — з усіма наслідками, що натурально звідси походять. «Не в ті взулися», — скажемо словами ніби то Н. Гр. (поминаючи його елементарно непристойні уступи). — Українське громадянство ясно бачить, з ким має діло... «Видко пана по походу».

П. Краєвський.

БОЛЮЧА МІЖНАРОДНЯ ПРОБЛЕМА.

Мадридський трактат, в якому так багато говориться про африканське побережжя Середземного моря, трактат, що виріс в наслідок останніх подій в Мароко, знову нагадує про важливість питань колоніяльних.

Старе питання колоніяльне набірає тепер в часи економичного оздоровлення Європи ще більшої актуальности.

Може здавалося б, що нам, українцям, колоніяльна проблема занадто далека і нецікава; в дійсності ж ми, як нація, що прямує до своєї самостійної державности, мусимо як найкраще знати болючі питання великих держав та важні міжнародні економичні проблеми, в яких Україна грала і гратиме не-аби-яку ролю.

Проблем колоніяльних є багато, але найпекучішими з них треба уважати італійську і німецьку. Тяжкий економичний стан і перелюдність цих країн робить зрозумілим шукання ними нових економичних теренів. Італія, напр., мусить прогодувати 42 мільйони мешканців, не маючи вугілля, нафти, заліза й бавовни. Ще недавно широка можливість еміґрації до Північної Америки позбавляла гостроти питання перелюдненности, але згодом обмеження іміґрації привело Італію до грізного стану.

Треба згадати, що сучасна самосвідомість широких мас робить з еміґрантів не сировий матеріял для денаціоналізації, а елемент свідомий своєї приналежности до своєї нації, що безперечно не є в інтересах держави, яка іміґрантів приймає.

Так, напр., Франція при винародовленню, що постійно процентує, готова прийняти річно до 100 тисяч італійців іміґрантів, але розуміється з метою їхньої асиміляції. Ніколи ж Франція не може лагідно дивитися на творення чуженаціональних островів у себе, як також Італія — на денаціоналізації десятків і соток тисяч італійських еміґрантів. Боротьба за існування надвишки італійської людности та за збереження її національних особливостей набрала в теперішні повійськові часи виразно гострих форм і вилилась в кількох цьогорічних виступах Мусоліні, що дуже стурбували Францію, колоніяльним інтересам якої вони загрожують.

Брат Мусоліні висловився зовсім одверто, що «Італія потрібує цілий басейн Середземного моря, бо ж він завжди був під володінням Риму». Він виразно сказав, что Італії потрібен Туніс, як ґеоґрафичне продовження Апенинського півострова. Придалась би й Албанія з нафтою і тільки одним мілійоном мешканців та Сирія, яку не спроможні колонізувати французи.

Тим часом італійці захопили півострів Сомалі та в переговорах з Анґлією дійшли до порозуміння і підписання умови анґло-італійської в справі впливів в Абисінії.

Як тільки італійці починають трактувати Середземне море, як «наше море» — «mare nostrum», Франція дуже непокоїться..

Усталення кордонів між Єґиптом і Триполісом, військові усгіхи італійців над сенусами і подорож Мусоліні до Триполісу, яка була обставлена з такою імперіялістичною бундючністю, що всі заінтересовані в Середземному морі держави — хоч не хоч — почали поважно турбуватися, — все це шукання і усталення державних колоній для Італії, які б помогли вийти їй з тяжких економичних стосунків і примістити приріст населення. Німеччина перебуває в аналоґичних умовах, а навіть частинно і гірше, як що згадати про державні колонії, відібрані згідно Версальському трактатові. Приріст населення в Німеччині дає себе відчувати без огляду на природні багацтва.

Загально тяжкий економичний стан Европи в Німеччині тяжче відчувається, ніж в инших европейських державах в звязку з репарацією (гроші на відшкодовання), а брак сировини ще більше зробив пекучим питання колоніяльне.

Повернення, принаймні частини колишніх колоній Німеччині вже має під собою певний ґрунт і не раз обмірковувалося пресою, але що разу напотикається на такі трудноші, які вимагають вирішення в цілому колоніяльної проблеми.

Німецькі колишні колонії, перелані південно-африканському союзові, Японії, Новій-Зеландії і Австралії, — Ліґа Націй не в силі вернути Німеччині. Повернення Німеччині Францією та Анґлією т. зв. німецької Східньої Африки (з залізницею на Дар-Ес-Салям), Камеруна

і Того є ідеєю, що має своїх прихильників, які в засаду кладуть план Шахта.

Проект Шахта, директора німецького державного банку, подає план експлоатації цих колоній при визиску німецької праці і техники та американського капіталу, які могли б зробити з цих колоній цвітучі країни. Вимогу повернути колонії Шахт обґрунтовував тим, що це б дало змогу поставить в такому разі більш доцільно плачення в майбутньому репарацій. Тепер свій борг Німеччина може платити тільки фабрикатами, тоб-то, конкуруючи з Францією і Англією, але з часом повернення колоній могла б платити сировиною, як раз такою, якої потрібує Європа — дерево, каучук, худоба.

Для Франції таке розрішення двох питань — репарації і німецькі колоніяльні потреби — може було б не найгіршим, але Італія, як член Ліги Націй, оголосила, що може згодитися на повернення колоній Німеччині лише в тому випадкові, коли одноразово Італії теж будуть відступлені колонії.

Насувається таким чином розвязка тяжкої і болючої проблеми, яка викликала б важливу перебудову економичного життя Європи на ґрунті доцільнішого поділу сировини і збуту фабрикатів.

Помимо апетитів усіх держав трудноші до розвязки цього питання робить національно-державне пробудження де-яких народів сходу, які ставлять, а на далі ще більше ставитимуть опір колоніяльній політиці великих євроґейських держав.

Крім придушення самостійницького руху в Марокко поважно, здається, прийдеться рахуватися з Туреччиною, Неджилом і Геджасом, об'єднаними під міцною рукою султана Ібн-Сауда, ватажка вахгабитів, Персією, постійно бурхливим Єгиптом, Афґаністаном і навіть Індією, де Англія чимало втратила на авторитеті і реальній силі.

Питання колоніяльне, безперечно, мусить бути вирішене в площині міжнародньої політики, що власне надає йому досить грізного вигляду.

Втома людности від останньої війни може примусити вирішити це питання мирним шляхом в площині економичної співпраці, бо ж і саме питання власне виникло з економичних потреб народів.

Економичну співпрацю обмірковувала міжнародня економична конференція при Лізі Націй цього року в Женеві, але серйозні конкретні висліди будемо мати, здається, ще не скоро.

Частинним і опагодженням гостроти тяжкого економичного стану Європи, звязаного з цим питанням колоніяльним, можна уважати розвішення й уномомання стосунків на території б. російської імперії, одним з найповажніших чинників якої є Україна так багата сировиною. Колоніяльне питання, звичайно, не було б тим вирішене, але відійшло в будучину, може правда не далеку. Європа це розуміє й тепер, як ніколи, очі її звернено на європейський схід. Такий є звязок між колоніяльними питаннями і Україною, і тому власне нам не можуть бути нецікаві та байдужі важливі питання міжнародні.

Україна—чинник, який грав і ґратиме поважну ролю в міжнародній політиці.

Л. Л.

14. VIII. 26.

ЖИВИЙ ЕКСПОРТ.

«Українізація», «тисячі» шкіл, «смичка с деревней», Україна суверенна, має своїх народніх комісарів; Ларін скаржиться на харківський уряд за «страшні» переслідування московської культури на Вкраїні. Чого ще треба отим українцям, що завзялися сидіти за кордоном і ладні в ложці води утопити і Москву і совєти? Чи ж не видано закона про вивчення в два місяці української мови московськими спецами на Вкраїні? Чи ж не признався й Петровський, що й совєт комісарів України вже визнає рацію, щоб його засідання відбувалися українською мовою (тим часом нова «малоросійська колегія», видавши закон про негайне вивчення української мови, сама говорить по московському)? Чи не поставлено Шевченкові пам'ятника в Полтаві і т. д.?

Всякий народ- крім українського, був би вдячен за всі ті блага державности, що їх щедрою рукою сипле московський протектор на голови невлячних «малоросіян». Все є, тільки війська немає, але це инша річ. Не всі зданті носити зброю. Українці, видко, не доросли ще до призивного віку у себе вдома. Стара московська традиція, хоч багато вже здала , мусіла здати, на Вкраїні позицій, а в цьому відношенні все ще твердить своє: «Не било, нєт і не будет».

Та за большевицькою офіційною українською політикою, в цілому збудованою на найпідлішій брехні, проступають факти, яких ніяк заховати не можна; вони самі про себе говорять, вони протестують, вони загрожують. Вони ще більше зміцняють всіх чесних українців в їх твердім рішенні боротися за діло української самостійности і за вигнання окупантів з краю.

Москва тримає вже вісім років Україну в своїх лабетах, і от один з результатів, що його підносить з невинним виглядом «Экономическая жизнь» в ч. 172 з 29. VII ц. р. в коротесенькому звіті такого змісту:

«Переселення на Україні, Харків. 28. VII. За 1926 рік Наркомзем України видав 15.000 нарядів на переселення селян з перенаселених округ в південні округи України. З цієї кількости селяне використали 14,000 нарядів. Крім переселення на колонізаційний фонд України йде також переселення за кордони України: на Поволжя, Сибір, на Далекий Схід. На Поволжя пересилилося 6.000 дворів, на Урал — 2.000, в Сибір — 1.000. В наступному році Наркомзем буде робити переселення в плановому порядку» («Роста»).

Результати цієї політики, самі говорять за себе. За один рік переселити по-за межі України 9.000 дворів, це б то три повітових міста, це справді «досягнення» не аби яке. Иншими словами мовлячи, ніби за один рік три повітові міста, але з суцільною українською людністю, зникли з лиця рідної землі.

Звичайно, вони зникли «по личной инициативе», як своєю брехливою манерою повідомляє «Роста», але все ж результат колосальний. Всяка

справа розвивається і можна боятися, що «плановий порядок» переселення, що його присвічує Вкраїні на той рік Наркомзем. загрожує нашому краєві новими втратами в людях, та ще чи малими. Добре, що українців 40.000.000 і що родяться вони, як ніхто, а то, коли б доля попустила большевикам довший час порядкувати на окупованій землі, то вони б колись може і дійшли до свого ідеалу, щоб зостався на Вкраїні самий совєт народніх комісарів та по працях вчених професорів згадки, що були колись тут українці і тому край цей так називається, хоч і заселюють його люде инших націй. Це звісно далекий і, на щастя, недосяжний навіть для совєтів ідеал. Але, щоб хоч наблизитися до нього, вони все роблять, що тільки можуть. Хіба не до того ж ослаблення на Вкраїні корінного місцевого елементу і підсилення чужого — спрямовано і колонізацією України жидами, яким наділяють саме ті землі, що їх не вистачає українській людності, що її вивезять світ за очі. Це справді ніби трагічний, але на жаль реальний жарт: експорт населення це єдиний експорт, що вдається поки що з України московським большевикам.

Не можуть вивезти хліба, деревa, худоби шкіри, але людей вивозять десятками тисяч. Мертва матерія не піддається «планомірності», а живі істоти, українські негри, десятками тисяч вивозяться, і то «по власній ініціятиві» з України. Що большевики відомі циніки—це давно всі знають, але все ж таке писати, але ота «власна ініціятива»—це вже далі йти нікуди. Як взагалі далі нікуди йти і всій системі большевицького визиску та вилюднення Вкраїни.

Дуже великі жертви поніс український народ за велику війну, революцію, боротьбу збройну з Московщиною, за свою незалежність, сила наших людей загинула в боях з ворогом, од терору, голоду, хвороб, щоб можна було терпіти дальше обезсилювання України. Твердо триматися рідної землі, ні одного клаптика чужинцям — це повинно бути одповідю на ці заходи окупантів. Але звичайно покласти край їм, всій цій системі нелюдського знущання та безмежного визиску, цій вакханалії червоного московського імперіялізму може тільки одне — визволення України, відбудовання її державности і забезпечення її залізними арміями, поставленими на всіх кордонах.

І. Косенко.

ВИДАВНИЧА СПРАВА НА УКРАЇНІ.

«Печать СССР к XIV съезду РКП (б). Государственное издательство. Москва-Ленинград. 1926».

Під таким заголовком вийшов збірник статей, що мав для XIV большевицького парт-з'їзду «підвести основні підсумки розвитку нашого друку». Констатовано тут, розуміється, «значительное завоевание», «размах», «темп роста», що пояснюється культурним піднесенням та «притоком нових мілионов слсев читателей». За всім тим казенним само-

хвальством бачимо казенні старання казенною ініціятивою та казенними руками й коштами пустити в світ книгу та пресу, що мають на меті головним чином — популяризацію большевицької доктрини та ідей Леніна; инші ж цілі — культурного порядку при тому, розуміється, стоять на останньому плані. Оскільки справа друку в СССР має характер справді казенний, видно вже з того, що року 1924 на всю кількість — 1.892 — видавництв було видавництв приватних всього 137, а року 1925 на побільшену кількість видавництв — 2707 — лише 109 (в це число почасти входять і ті, що їх самий звіт називає «мифічними»,—що виникають на день-два для випуску якої реклами, афіші і т. и.). З усієї маси друку самому Ленінові присвячено 150 міліойнів аркушів, що складає майже п'яту частину (17, 5 прсц.) всього друку. Цифри красномовні.

Нас інтересує головним чином друк національної, зокрема української книжки. На жаль, цей відділ звіту найбільш сумарний. Книжки всіма «нацмовами» збито здебільшого в одну купу, і дуже часто буває неможливо виділити дані про книжку якої окремої національности.

В сфері «нацпреси» характерне, перш за все, те, що «тираж нацгазет складає всього 10 прсц. тиражу московських газет» — в той час, як «нерусскае» населення складає біля половини всього населення СССР. Друге характерне явище в сфері нацпреси: тираж газет на мовах більш культурних націй — українській, жидівській, польській — падає, і це явище, — пояснює звіт, — «наблюдается также среди русских газет и вызвано переходом к индивидуальной подписке»; значить, коли большевицьку пресу — на всіх мовах однаково оддається на волю населення, тираж її падає, — навіть в тих умовах, що ніякої иншої преси немає. Що-до української преси зокрема, то тут можна говорити власне не про українську пресу, а про пресу на Україні, бо пресу українською мовою забиває тут преса мовою московською. На 1-IV 1924 р. було на Україні 68 газет, в тім числі мовою українською — 22, цеб-то усього 32,3 проц.; на 1-II 1925 р. на все число 74 газет, що виходили на Україні, українською мовою друкувалося 34, — все ж таки менш половини (46 проц.), і лише на 1-X 1925 р. українські газети трохи перевишають половину всієї преси на Україні: на загальне число 71 припадає вже газет українських — 40, себ-то 56,3 проц., — це там, де українське населення складає 90 проц. Слід при тому завважити, що в останній час засновано спеціяльну — російською мовою — «Крестьянскую Газету»... в Харкові. Не погана ілюстрація до большевицької «українізації»...

Звіт визнає, що «з погляду якости національна преса не може похвалитись особливо великими досягненнями. Вони досить великі в українській пресі, що утворила одну з кращих в Союзі селянських газет («Радянське Село»), в пресі західніх нацменшостей і значно слабші на нашому радянському сході».

Заслуговують уваги методи для додержання політичної большевицької лінії в нацпресі. Ці признання остільки характерні, що ми подамо їх в оригіналі:

«К XIII партс'езду мы вынуждены были констатировать, что политическая физиономия национальной прессы не достаточно четка и комунистична. Политические ляпсусы, националистические уклоны, идеалистические разглагольствования беспартийной интелигенции на страницах нашей прессы были тогда обычным явлением. К XIV с'езду партии эти явления еще не изжиты целиком. До сих пор на страницах нацгазет и журналов можно встретить политическую невыдержанность, искажение партийной линии, особенно в национальном вопросе, переходящие иногда в явно антипартийное выступление и требующие активного вмешательства ЦКС вплоть до смещения редакторов и замены всего редакционного состава. Но сейчас это все же частные случаи, а не общее правило, как было до XIII с'езда. В общем и цѣлом, политическая линия наших национальных газет выпрямилась и сделалась более выдержанной. Об'ясняется это в основном общим оздоровлением партийной работы в нацреспубликах и областях, усилением руководства печатью со стороны партии и укреплением руководящего кадра работников национальных газет».

Отже, казенний характер національної преси досягається дуже послідовними методами — «вплоть до смещения редакторов и замены всего редакционного состава». «С оздоровлением партийной работы в нацреспубликах», коли вже придушено всяку незалежну думку, автори звіту рекомендують і більш делікатні форми поводження з непокірною національною інтеліґенцією: «притягти безпартійну інтеліґенцію потрібно, але для того, щоб її правильно та продуктивно використати, треба не випускати із своїх рук проводу загальним напрямом ґазети». Як скромно виглядає стара цензура царського часу перед цими методами «влади селян і робітників»!

«Більшість нацґазет друкується на поганому папері, сліпим, збитим, одноманітним накладом, зовсім без ілюстрацій. А між тим завербувати одсталого читача-селянина, що не звик до друкованого слова, можна в першу голову яскравим зовнішнім виглядом, грою накладів, доброю ілюстрацією». Вихід звідси — казенні субсидії для уловлення нацчитача....

Нацдрук неперіодичних видань дає значний відсоток книг на мові московській. Року 1925 видано московською мовою 15 проц. всієї кількости книжкових назв і 29,3 проц. всієї кількости друкованих аркушів. Звіт складений так влучно, що не можна виділити , скільки назв та друкованих аркушів припадає на українську мову. З инших джерел знаємо, що року 1919 (коли виходило багато книжок, що було їх заготовлено ще до большевицької окупації) українських книжок вийшло 665, російських — 726 (очевидний вплив окупації), р. 1920 (рік тимчасової перерви большевицької влади) українських книжок457, російських — 369; р. 1921 українських книжок — 214, російських — 448; за першу половину 1922 р. українських книжок 186, російських — 491. З практики дальшого часу знаємо, що солідніші книжки, напр., наукового змісту, виходили здебільшого мовою російською хоча б часом і в ук-

раїнській обгортці. Соромливе промовчування цих даних за останні часи ясно свідчить, що маніфестувати большевикам свою «українізацію» в сфері книжкової продукції не випадало. Але побіжні дані все ж характерні. «Ленінської» літератури Укргиз—Украинское Государственное издательство (саму назву українізовано!) — видрукувало р. 1924-го аж 83 книжки (713 т. примірників), р. 1925 — 79 книжок (893 т. прим.) — більше, ніж яке инше нацвидавництво, «общественно—политической» цеб-то агітаційної большевицької літератури, — те саме видавництво випустило р. 1924-го — 246 назв в кількості 522 т. прим., р. 1925 — 193 назви в кількості 1,679 тис. прим. В дійсності той самий агітаційно-комуністичний характер має і відділ т. зв. «селянської літератури», якої видано Укргизом р. 1924-го 64 назви в кількості 500 тис. примінників р. 1925 в кількості 3.136 тис. прим. Отже, як і слід було сподіватись, «державне видавництво» комуністичної партії заінтересоване лише в тому, щоб наситити книжний ринок спеціяльною партійно-комуністичною літературою. Трохи инший характер має «селянська література» приватнього підприємства «Книгоспілки», яка випустила року 1924-го 72 назви кількістю 720 тис. прим., а р. 1925-го — 137 назв в кількості 1.591 тис. прим. Характер позитивний в більшості має шкільна література, але як-раз продукція цієї літератури зменшується як у державному видавництві (Укргиз видав р. 1924-го 237 назв, р. 1925-го — 163 назви, — менше на 31,4 проц.), так і в «Кгигоспілці» (р. 1924-го — 38 назв, р. 1925-го — 17 назв., зменшення на 81,5 проц.). Можна б подумати, що книжний ринок пересичений шкільною книжкою, але добре знаємо, що школи терплять гостру недостачу підручників.

Отже і в книжній ділянці, як і в усіх инших, національна політика окупантів однакова: назверх — галаслива, а на ділі — облудна,— під маркою національних інтересів додержує власне інтересів окупаційної влади.

З видавництвом нацкниги большевики мають собі не менше труднощів і клопоту, ніж з нацпресою. «Технична і фінансова база, на якій розгорталася успішна праця нацвидавництв, дуже й дуже слаба... Кволість техніки й фінансів нацвидавництв утруднює удешевлення книги, без чого не може вона просочитися до найбільш важного для неї споживача — селянина... Єдиний спосіб—зниження цін на національну літературу — був та поки-що й залишається — субсидія з спеціяльних засобів для цієї ціли... Оборотні капітали нацвидавництв теж дуже невеликі. Увесь час видавництва живуть на фоні непоплатности та банкротування».

Трагічно для большевиків виглядає справа і що-до складу співробітників. На 32 газети припадає з партійним стажем до 1917 р. всього один редактор і — ні одного секретаря; партійний стаж редакторів инших газет значно молодший, а секретарський склад — і досі наполовину безпартійний. Не краще справа стоїть і з стажем літературним: більшість редакторів та секретарів нацвидавництв вчилися видавничій справі — в самій роботі, через «опит і практику». З літературним стажем до 1917 р. есть лише 6 редакторів і 1 секретар, 1917-1920 рр., — 11 редакторів і 8 секретарів, 1920-1923 рр. — 11 редакторів і 12 секре-

тарів, і нарешті почали літературну працю після 1923 року—4 редактори і 11 секретарів... То чого ж можна ждати від продуктів нацвидавництва з погляду змісту і самої техніки.

Це все дані шо-до найбільш «ударної» точки на фронті т. зв. українізації... **О. Б.**

ПРАГА — ПАРИЖ — ЛІОН.

Багато наших земляків перебуває зараз в ріжних кінцях світу та мало дізнаєшся від них про їхнє життя. Брак доброї інформації коштує еміґрантові часто багато здоровля, грошей і часу, коли він їде до країни, про яку нічого не знає і де може бути йому далеко гірше, ніж там, відкіля від виїхав. Буває й так, що сидить еміґрант на однім місці без праці, без коштів на життя, напівголодний і думає, що ще щастя його, що хоч так передержується на цім світі, бо, мовляв, могло бути й гірше. Тай чекає він, коли це вже на батьківщині буде «все добре», а тим часом голод і холод роблять своє і за пару років з нього остається лише тілесна і душевна руїна, котра навряд чи придасться батьківщині.

Оцим листом я хочу подати дея—кі інформації про Францію, щоб тим самим хоч приблизно дати уявлення про тутешнє життя. Приїхав я сюди у квітні місяці з Праги по скінченню там політехніки тому, що в Чехословаччині не знавшов праці. В Чехії, не дивлячись на те, що там стільки українських інститутів та орґанізацій, що її рахують вже Новою Україною, немає не то що якогось бюро праці, а й представництва.

Загалом у Франції життя виглядає ось як: всі (хто тільки хоче, розуміється) працюють в ріжних підприємствах. Українці працюють здебільшого на фабриках, де праця є стала і можна, підучившися, стати «спеціялістом» (т. зв. specialisé) та брати ліпшу платню. На працю стають так, що або просто самі туди зголошуються, або через кого небудь із знайомих, які там працюють, або ті знову таки пошлють до своїх знайомих. Ця знайомість буває часто дуже віддалена, але це не грає великої ролі, бо тут немає безробіття і немає такого предложення праці, як у других країнах. Завдяки цьому тут легше перемінити працю, не страчуючи часу на її підшукування. Кожен, хто приїздить сюди, бере зразу яку-небудь працю, а тим часом підшукує таку, яка йому до вподоби.

Відношення, як кажуть тутешні чужинці, до всіх однакове. Також не нагадують чужинцям, щоби вони «вже йшли додому», бо знають, що Франція без них не обійдеться. Тут працює понад два мілійони чужих робітників, з яких багато таких, що взагалі не повернуться додому.

Платня за працю, у відношенню до коштів життя, — краща, ніж скажемо в Чехії. В сучасний мент, коли франк хитається, це відношення звичайно гірше для робітника, бо, як відомо, платня робітника ніколи

не «вганяється» за цінами продуктів чи краму. Та все таки це співвідношення не гірше, як в Чехії, принаймні, для еміґранта.

Мешкальний голод тут є лише на самостійні помешкання для одружених. Коли хто зразу не знайде помешкання, то може жити в готелі, де платитиме лише на якихось 10-20 фр. въ місяць більше ніж на приватнім помешканні. В Парижі багато робітників живе по готелях і платять по 70-100 фр. і більше в місяць.

Французьку мову тут мало хто з наших знає, не дивлячись на те, що живуть уже і по два роки. На перших початках без неї не трудно обійтися. Чим ближче однак праця наближається до інтеліґентної, тим потрібніше знання мови.

Українці живуть в ріжних місцях Франції. Наддніпрянські українці живуть здебільшого в містах, працюючи на фабриках. Згуртовані в Громади. Галицькі українці розпорошені більше по провінції на господарських роботах та на шахтах і не творять ніяких орґанізацій, хоча по кількості чи не перевишають наддніпрянських. Кількість як тих, так і других добре невідома. Орґанізованих українців є коло тисячі чоловіка. Живуть українці не гірше инших робітників, а деякорі й ліпше. Хто швидко вивчився французької мови, той вже може мати й ліпшу працю. Інтеліґенти тут також працюють по фабриках через те, що або не знають мови, або не знають такого фаху, який би могли тут прикласти. Коли ж хто знає хоч трохи мову та має хоч який фах, то заробляє стільки ж, як і французи, але, звичайно, фізично. Тут немає безробіття фахівцям. Ті, хто знає фах лише в теорії, а практикою ще не доповнив його, того беруть на меншу платню і лише згодом повишають. Зрештою ці стадії мусить пройти кожний фаховець, чи він буде на чужині, чи вдома.

Загальне моє враження таке, що тут ще можна жити. Те саме кажуть і ті еміґранти, які перебувають тут довший час. Побоювання де-яких українських еміґрантів про те, що Франція переповнена і нікуди буде вже їм діватися, прямо смішні, бо вони самі сидять як раз там, де вже й самі свої сидять один на одному. Тут одначе не так.

Прокіп Рябовол.

З СУДОВОЇ СПРАВИ.

Слідство в справі вбивства Головного Отамана було в серпні місяці тимчасово припинено: зараз в суді період літніх вакацій й кожен суддя чи слідчий має право на один місяць відпочинку в серпні або вересні. П. Пейр, який займається справою Шварцбарда, мав свою відпустку в серпні й тому жадних новин, що до слідства, поки що не має. Зараз знов п. Пейр буде продовжувати вести справу, допитувати свідків та збірати матерія.

Тим часом оборонець Шварцбарда, адвокат — комуніст Торес енерґійно готується до процесу. Совітські ґазети (а за ними і деякі тутешні) подають, що п. Торес їде до Москви (sic!), а звідти на Вкраїну для зібрання матеріялів для процесу Шварцбарда. Ґазета «Nouveau Siècle», подаючи ці інформації, запитує; хто ж покриє видатки на таку коштовну подорож? «Звичайно, не Шварцбард», — додає ґазета. Звісно, совєти забезпечують своїому однодумцеві і активному оборонцеві найкраще приняття, ще раз підкреслюючи спільність інтересів Москви і Шварцбарда.

ГОНЕННЯ НА УКРАЇНСЬКУ АВТОКЕФАЛЬНУ ЦЕРКВУ І АРЕШТ МИТРОПОЛИТА.

Перевівши низку трусів серед визначних духовних осіб та церковних діячів, окупаційна влада заарештувала 31-го липня Митрополита Вас. Липківського і голову Всеукраїнської Церковної Ради й припинила діяльність останньої.

Хроніка.

У ФРАНЦІЇ.

— Борис Чорний. (некролог). В ніч з 21-го на 22-ге о 2 год. в ночі в Парижі вмер з Борис Чорний, член Української Громади Студентів-Еміґрантів у Франції; смерть наступила від перетоніту, що явився наслідком гострого апендициту. Помер Б. Чорний на 29 році життя. Походить Б. Чорний з Черкащини. Був урядовцем нашої Місії в Бельґії. Освіту свою здобув на юридичному факультеті Віденського університету, але дипломних іспитів не здав. Перебравшися до Франції, вступив до «Еколь дю Лувр». Умови життя еміґрантського примусили його, заробляючи на хліб, парцювати дуже тяжко, що і підточило і до того змучений орґанізм. Знання чужих мов дало йому змогу вибитися з злиднів і він довший час був секретарем одного з популярних театрів в Парижі («Ателʼє»), а останні місяці перед смертю працював в підприємствах Кука, що давало надію на поліпшення його матеріяльного стану, і здавалося, міг би трохи спочити від злиденного життя.

Місяць перед тим Борис Чорний оженився з француженкою.

Похорони бл. пам. Б. Чорного відбулися у вівторок 24 серпня на кладовищу Іврі коло Парижа. Молода вдова, її родичі та приятелі французи, та товариші й знайомі — земляки-українці віддали останню пошану небіжчикові. Вінки були від родини, вдови, його товаришів-французів, від редакції «Тризуба», де небіжчик співробітничав, від українців-студентів та від знайомих українців. Панахиду на кладовищі правив п. отець П. Гречишкин.

Разом з добрим товаришем, молодим дїячем одійшла в домовину і не аби яка літературна й публіцистична сила вже молодшої ґенерації. Мало своїх творів небіжчик давав до друку, хоч де-які з його перекладів було вже видруковано, як напр. «Салямбо» з Фльобера та инші.

Одним по одному одходять у вічність невечірню і молоді борці. Вічна ж їм пам'ять. Хай буде пером земля і дорогому небіжчикові.

—ич.

— Служба Божа в Парижі. 22-го серпня в неділю в церкві Св. Дионісія відбулася служба Божа, яку правив п. отець Гречишкин. Паризька парафія збільшується, як судити по присутніх. Співав хор під орудою п. Чехівського..

Подаючи цю хронікальну замітку, не можна обійти мовчанкою надзвичайне виконання церковного співу, просто майстерне, невеликим по кількості співаків українським хором. Чудесна «Херувимська», прекрасне «Отче наш», і замість концерту «Почаївська Божа Мати». Цю божественну річ чули і від лірників, які десь, в далекій старовині на базарі або на ярмарку співали її; чули її і в залитих світлом блискучих концертових салях у виконанні капел і хорів, але найбільше враження, робить ця духовна балада, коли після молитовного настрою, утвореного службою Божою роздається перший глибокий і врочистий акорд хору, «Ой, зійшла зоря»... — і соч ні згуки гарного басу п. Чехівського на тлі акомпанименту хору заволоділи душею, перенесли думки далеко, далеко, туди, де колись таки зійде Божа Мати на змучену і многостраждену Україну...

—ич.

В ЧЕХІІ.

— Новий прийом до Української Господарської Академії в Подєбрадах. Ректорат Української Господарської Академії в Чехословацькій Республиці оголошує прийом нових студентів на зимовий семестр 1926-27 акад. року, який розпочнеться 15-го жовтня 1926 року.

Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. по статуту, що затверджений Міністерством Хліборобства Ч.С.Р., є фахова школа з високошкільною орґанізацією та з 4-х літнім курсом навчання і розділяється на факультети:: 1) економично-кооперативний (відділ: статистичний, кооперативний та економичний,) 2) аґрономично-лісовий (відділи: аґрономичний та лісовий), 3) інженірний (відділи: ґідротехничний та хемично-технолоґичний).

Для прийому встановлено слідуючі правила:

1) В склад студентів Української Господарської Академії в Ч.С.Р. приймаються громадяне українських земель, чоловіки та жінки, з закінченою середньою освітою: ґімназія, реальна школа, середня комерційна школа, середня сільсько-господарська і техничка школа, учительський інститут і т. п. школи, курс яких буде визнаний Професорською Радою Академії вистарчаючим для вступу в Академію.

2) Навчання в Академії безплатне.

3) Прохання про прийом належить надсилати до канцелярії Академії (Ceskoslovensko, Podebrady, hot. Central) найдалі до 1-го жовтня 1926 року.

4) В проханні повинно бути зазначено: національність, вік, освіта, перелік документів, що прикладаються, факультет і відділ, на який кандидат хоче вписатися, а також точна адреса кандидата.

5) До прохання прикладаються такі документи: а) власноручний опис життя з обов'язковим зазначенням місця та дати народження, місця постійного перебування кандидата в нормальні часи та національности кандидата б) свідоцтво про освіту в ориґіналі або в засвідченому зразку, в) три фотоґрафичні картки, ґ) підписка коритися правилам, що встановлені для студентів Академії, ґ) зобов'язання, що кандидат буде вчитися в Академії на власні кошти і жадних претензій чи то на стипендію, чи то на яку небудь допомогу з боку Академії мати не буде.

Примітка:

1) Прохання без документів розглядатися не буде.

2) Ориґінальні документи осіб, що неприняті до Академії, повертаються по вказаній адресі на виразне бажання петента.

3) Прожиточний мінімум в Подєбрадах виносить 500 кч. місячно.

6) Особи, що вже подавали в минулому академичному році прохання до Академії і не були приняті з причини спізнення або відсутности вакансій, повинні, коли бажають кадидатувати при новому прийомі, поновити своє прохання з зазначенням своєї адреси і в разі потреби доповнити документами.

7) Початок зимового семестру, 15. жовтня 1926 року, до якого терміну зобов'язані прибути всі особи, що будуть приняті в студенти Академії.

8) Вільних стипендій при Академії в сучасний мент нема, а тому студенти мусять вчитися лише на свій кошт. Рівнож кандидати не можуть розраховувати на жадну допомогу з боку установ Академії.

РЕКТОР АКАДЕМІЇ, Професор І. ШОВГЕНІВ (в.р.).

Подєбради 12-VIII. 1926 р.

— Обрання Ректору Укр. Госп. Академії в Подєбрадах. В червні відбулося засідання професорської ради У.А.Г., на якій переведені вибори ректорату Академії на рік академичний 1926-27.

Ректором обраний професор Шовгенів, проректором професор Бич і секретарем доцент Бочковський.

Збори професорських рад трьох факультетів, що відбулися в тім же часі, перевели вибори деканатів з такими наслідками: Агрономично-Лісовий — Декан професор

Іваницький, продекан — професор Шереметинський; С.-Г. Інженерний — декан професор Вілінський, продекан доцент Голіцинський, і секретарь лек. Іваніс.

Економично-кооперативний — декан професор Старосольський, продекан професор Мартос і секретарь доктор М. Левицький.

«У. Ж.»

— Укр. виставка. Повідомляють, що вживаються заходи орґанізувати під час укр. наукового зїзду в Празі в осени б.р. виставку укр. map, яких нараховується вже поверх 200 ріжних видань. «У. Ж.»

— Інститут Слав'янознавства, у Празі енергійно організовує свою б-ку, яка досягла вже поверх 50.000 томів. Мається там також і Український відділ, який нараховує вже по-над 2.000 томів. Відділом завідує окремий співробітник, українець — прив.-доцент Укр. Університету п. Гайманівський. «У. Ж.»

В перших числах липня до Подєбрад приїхав голова Львівського Т-ва «Просвіта» д-р. Галущинський та зробив інформаційний виклад для Укр. колонії про становище на Західніх землях наших. П. д-р. затримався де-який час у Подєбрадах та оглянув установи Академії щоби, повернувшись до краю, подати інформації про Академію ширшим колам громадянства. «У. Ж.»

18.-VII, до Подєбрад приїхав п. Федоровців, редактор гезети «Діло», та оглянув головніші установи Академії. «У. Ж.»

18. VII. Академична Громада при У.Г.А. влаштувала два виклади, присвячених Полтавській битві та поразці року 1709. Професор Біднов зробив історично-політичний огляд доби Ів. Мазепи, а генерал Петрів — «Огляд укр.-моск. війни р.р. 1704-1711».

«У. Ж.»

— З діяльности Управи Ґрупи Фонду Оборони Нації у Подєбрадах. У виконання постанов зборів Ґрупи, що відбулися 18- VI. 1926. Управа переговорила з президіями обох комітетів про об'єднання роботи «Ґрупи» й «Комітету», ухвалила перебрати в свої руки часопис «Українське Життя», перетворити його на тижневик та видавати його не лише українською та чеською, але й французською мовою. Крім того вирішено розсилати його до редакції всіх поважніших світових часописів і видатніших громадських та політичних діячів і таким чином довести до їх відома фактичний матеріял, що представив би у правдивому світлі весь перебіг нашої визвольної боротьби. 29.VI.-26 р. Управа орґанізувала «Товариські сходини», на які розіслала запрошення всім видатним громадянам. На цих сходинах було прийнято до відома резолюції, запропонованів імені Управи Ґрупи фонду Оборони Нації. Зміст цих резолюцій такий: утворити національний орґан, що ставив би провідним своїм гаслом «Оборона Нації», звернутися з пропозицією до Комітетів по вшануванню пам'яти С. Петлюри, щоб вони передавали відповідні матеріяли, що є у їхному розпорядженню, для використання цих матеріялів на сторінках вищезначеного орґану, прийняти активну участь в цьому орґані своєю літературною працею й тим заманіфестувати свою загально-національну солідарність.

Доводячи це до відома широких громадських кол, Управа «Ґрупи фонду Оборони Нації» звертається до всіх з закликом приєднуватися до Ґрупи і збільшувати утворений нею грошевий фонд для здійсненя поставлених загальними зборами завдань.

— Степан Колядинський (некролог). У Празі трагічно скінчив своє життя талановитий різбяр учень Умєлецко-Промислової школи українець Степан Колядинський. Небіжчик брав активну участь у визвольній боротьбі в свій час і тяжко постраждав на здровлю. В Празі він запопадливо працював в згаданій школі (де мав стипендію) та в Українській Художній Студії. Визначив себе талановитими працями. Особливо звертають на себе

увагу — «Словачка» (мармур) та статуя чоловіка, більш натуральної величини (глина). В Умєлецькій школі єсть більш десяти його праць — з каменю та з гіпсу. Музей Визвольної боротьби України уклав заходів, щоб здобути ті твори С. Колядинського, зіпсувавши при тому і глиняну статую. В одному з дальших чисел сподіваємося подати ширші відомості про нашого талановитого земляка, що так дочасно загинув.

САМОГОННІ ГЕТЬМАНИ

Для характеристики того, якими шляхами йде і яких засобів вживає «гетьман Іван Полтавець-Остряниця Мюнхенський» подаємо нашим читачам витинку з «Діла» ч. 183 з 19 серпня 1926 р.

Високопов. п. Редакторе!

Просимо надрукувати у Вашій ґазеті слідуюче:

З листа п. С. Шемета, визначного діяча партії «Хіборобів-державників», який тепер разом з б. гетьманом П. Скоропадським перебуває в Берліні, написаного до п. С. Підгірського, ми довідалися, що оголосивший себе недавно «Гетьманом всієї України» Ів. Полтавець-Остряниця, з метою популяризації та самореклами покликується, де йому була потрібно, між иншим на послів С. Підгірського, С. Хруцького, Б. Козубського, сенат. М. Чркавського і О. Левчанівську, як на осіб, що сприяють ширенню його акції на українських землях під Польщею.

Щоби не ширилися брехня й баламуцтво, доводимо отсим до загального відома, що ми, нижчепідписані , нічого спільного не маємо ні з комічною особою «Пана Гетьмана» Полтавця - Остряниці, ні з його «гетьманською» акцією. Вважаємо ширення Полтавцем-Остряницею нової облуди шкідливою для української національної справи взагалі, на наших західнє-українських землях зосібна. Констатуємо, що розповсюджуваний польською дефензивою на наших землях «Універсал» Полтавця-Остряниці про обрання його гетьманом, викликав між нашим громадянством лише загальний сміх. — Сен. М. Черкавський, пос. Б. Козубський, пос. С. Хруцький, сен. О. Левчанівська.

Але що Бог нас не обідив ,та на Остряниці світ клином нам не зійшовся. Є ще й по за ним людці, що славними іменами блаженої пам'яти гетьманів спекулюють. Маємо ми ще й Сагайдачного. Цей бере вище: йому мало України. Несмертельної пам'яти Петро Сагайдачний на московський престол короля польського садовив, а це сам на голову «всеросійського народнього уряду» претендує. Чи не забагато їх часом? Може досить вже з нас і «самостійних» і «федеративних»? Добре хоч те, що цього разу п. Сагайдачний виступає, як претендент на всеросійський «престол» і вже тим фактом одним сам одмежовує себе вію всього українського: а ні з «всеросійським федеративним селянським союзом», а ні з «всеросійським народнім урядом», а ні з якою Росією чи Всеросією — Україні і українському селянству не подорозі. Послужний список цього псевдоніма, що з Чернушенка став Сагайдачним, досить таки повненький. Ось що про нього подає «Діло» в ч. 184 з 21 серпня с. р.

«Маніфест російських селян».

Під цим заголовком приносять німецькі ґазети меморіял, висланий «всеросійським федеративним селянським союзом» до урядів великих держав і до Ліґи Націй, в якому «100 мілійонове російське селянство заповідає, що воно звернеться в найкоротшому часі до московського правительства з домаганням передати йому владу». Якбиж московське правительство не згодилося добровільно на це домагання, то «російське селянство скине його спільно з червоною армією». після чого утворить разом з торговельниками й фінансистами спільний «всеросійський народній уряд». Дальше подається в тому меморіялі, що «всеросійський народній уряд» дозволить великим державам, а зокрема їх

капіталістичним підприємствам експлоатувати до схочу великі природні багацтва Росії, а вже тепер «всеросійський федеративний селянський союз» дає концесії на російське золото, вуголь, нафту, ріжні металі, а також на експлоатацію залізниць і монополів на вино, чай, збіжжя і цукор. Кінчиться меморіял зазивом творити негайно в Німеччині, Болгарії, Австрії і Мад'ярщині спеціяльні синдикати, що, здобувши для себе анґло-американський великий капітал і достаточні кредити, пішлиб на економичний підбій Росії. Меморіял підписанний головою «всеросійського федеративного селянського союзу» Сергієм Сагайдачним, що — як подає німецька преса — є передбачений на будучого голову «всеросійського народнього уряду».

Читаємо цей «маніфест» і подивляємо наївність німецьких редакторів, які містять поважно на сторінках своїх газет та ще більше приходиться подивляти нахабство авторів того «маніфесту»,, наших таки «землячків». Сагайдачний — цеж відомий пройтисвіт, що живе виключно з нікчемної провокації. Цей тип видавав у Відні на спілку з б. ґен. Ґрековим за польські гроші велику провокаційну ґазету в українській і французській мовах в часі женевської конференції, щоб дезавувати наші визвольні змагання і паралізувати заходи українських делеґатів, а коли вже хлібодавцям той орґан був непотрібний, то оба ці політичні спекулянти стали видавати новий провокаційний орґан «Крестьянская Украина» в російський мові. На цей орґан брали вони гроші раз від чехів, другий раз від рос. соц.-революціонерів. Колиж і там на них пізналися, вони спекулюють, як бачимо, на міжнародніх капіталістах, яким обіцяють золоті гори-мости». Птиці, що не орють ні сіють, а збирають»...

Дійсно, «Птиця!»

БОЛЬШЕВИЦЬКІ ПОГРОМИ.

Виступивший з російської комуністичної партії Я. І. Бадьян, що, як тепер виявляється, належав у С.С.Р.Р. до т. зв. правої робітничої опозиції в партії, публікує на сторінках «Руля» ревеляції про компартію і її диктатуру. В першій статті п. н. «Откуда расколъ въ ВКП.» («Руль», ч. 1733. з 15 серпня) Я. Бадьян пише між иншим і про жидівські погроми, які робили большевики на Україні.

«Ми, робітники, — пише Бадьян — коли були на фронтах не дивлячись на те, що займали самі відповідальні становища, не знали, що робить зіновіївський комінтерн у нашому імені. Починаючи з 1923 р., ми, ґрупа політичних робітників і більшість жидівських робітничих комуністів, почали довідуватися, що в масових погромах на Україні, що відбувалися в 1919 і в 1920 р.р. приймала участь велика частина українських комуністів.*) Чим більше ми розсліджували, чи цей закид справедливий, тим більше ставали ясними факти, що в Єлисаветгороді, Миколаївську і Херсоні навіть многі члени ґубернияльних комітетів приймали діяльну участь в грабленні та вбивствах сотень жидівських родин. Ми заявляли Ц.К. і комінтернові про те, що ці грабіжники — головотяпи — негідні носити назви соціялістів; до нашого домагання що-дня прилучалися сотні товаришів. Та зі сторони наших провідників ми ніякої підтримки не діставали і деякі з погромників діставали навіть становища голов ґубернияльних виконавчих комітетів і секретарів ґуб. комітетів. Наші домагання, щоби дати населенню змогу здемаскувати провідників масової різні, оставали без від-

повіді і без вирішення. Чим сильніше ми домагалися, тим більшими ставали репресії чеки і ґуберн. КК. проти нас, робітничої опозиції; нам заявляли, що ми займаємося демаґоґією і що наші домагання є грубим нарушенням партійної дисципліни. Коли ми побачили таке хования правди, стало нам ясно, що у наших провідників не все в порядку».

Не так давно писала преса, що представник С.С.С.Р. у Франції Х. Раковський мав заофірувати для процесу Шварцбарда матеріяли про погроми на Україні, яких мали допускатися війська У.Н.Р., що були тоді під проводом С. Петлюри. Нині маємо свідоцтво був. члена компартії про те, що большевики переводили на Україні масові погроми жидів і що керманичі тих погромів по нинішній день займають відповідальні становища в партії та в радянській бюрократичній державній драбині. Цікаво, чи й матеріяли про ті погроми доставить Х. Раковський паризькому судові, а ще цікавіше, чи віднесе їх теж на рахунок покійного Петлюри? «Діло».

*) Слід зазначити, що в тих роках у складі КП(б)У — Українців з походження і національної приналежности майже не було. Те ствердила авторитетно вже нераз і сама КП(б)У в своїх офіціяльних енунціяціях. В даному випадку під «українськими» комуністами треба розуміти москалів і жидів, що творили тоді головний континґент членів партії. Отже були вони «українцями» в територіяльному розумінні. — Ред. «Діла».

З ЧУЖОЇ ПРЕСИ.

Dmytro Andriewsky. L'Assassinat de Petlura et l'Ukraine. «Le Flambeau. Revue Mensuelle Belge de questions politiques et litteraires. 9 année N 6 30 juin 1926. Bruxelles.

Бельґійський місячник «Le Flambeau» умістив на своїх сторінках величеньку статтю (14 стор) нашого співробітника п. Д. Андрієвського, присвячену вбивству Головного Отамана С. Петлюри. Цій статті редакція передсилає маленьку передмову, яку ми подаємо дослівно.

«Убивство ґен. Петлюри було предметом багатьох коментарів, і наші бельґійські читачі певно пам'ятають статтю, що її ґраф Перовський, якого тяжко запідозрити в жидолюбстві, умістив в журналі «XX-e Siécle»; тепер друкуємо пояснення, яке дають цій події українські «націоналісти». «Le Flambeau» його друкує, вірний свойому постійному піклуванню про безсторонність».

Дійсно, стаття п. Андрієвського як найбільше допоможе правильному розумінню тих подій, які відбувалися на Україні від самого початку світової війни аж до сьогодняшняго дня. Стислою, доброю Французською мовою знайомить п. Андрієвський читача з тим, як свідомо українське громадянство розцінює ролю Петлюри і як розуміє воно вбивство Петлюри та ролю в ньому Москви.

П. Андрієвський не сумнівається, що мотиви, які показав Шварцбард, цілком не правдиві і що дійсний убивця є комінтерн. Цю думку п. Андрєвський надзвичайно влучно доводить тим пресовим матеріялом, який ледве чи відомий пересічному бельґійцеві, в більшості своїй русофилові, мало поінформованному про наші національно-державні змагання.

Слід тільки може було, згадуючи про приналежність Симона Васильовича, в свій час до партії РУП, зазначити про його дальшу еволюцію, коли він разом з партією РУП прийняв соціял-демократичний проґрам. Можливо, що для українського громадянина націоналіста — це епізод і не значний, бо, звісно, для нас С. Петлюра — Голова Держави, вождь нації — і це покриває все; але для бельґійця, що в житті його батьківщини соціял-демократія грала визначну ролю і що такий видатний соціяліст як Вандервельде був довший час керовником державної політики, цей факт може мати певне значіння. Факт приналеж-

ности української соціял-демократії і бельґійського соціялістичного руху до другого інтернаціоналу міг би де-що глибше промовити до розуму бельґійського горожанина і в справі нашої визвольної боротьби і в жорстокому вбивстві С. Петлюри.

Варто було-б також п. Андрієвському, згадуючи про відношення до Петлюри таких жидівських діячів, як Марґолін, та Гольдельман, навести також думки і инших, як от Рафеса, який, не дивлячись на свою ворожу позицію до політики УНР, в останні часи, все-ж про С. Петлюру висловлюється в такому напрямку, який дуже правдиво освітлює відношення С. Петлюри до жидівства на Україні; і де-які цитати з книжки Рафеса (М. Рафес». «Два года революции на Украине» Госизд. Москва 1920 г.) дуже не пошкодили б для цієї об'єктивної і повної інформативної статті. Л. Ч.

***

У Львівському німецькому тижневику «Ostdeutsches Volksblat» (N 31 з І серпня ц.р.) д-р І. Кох присвячує чимало місця Панові Отаманові. Автор вважає, що він має змогу об'єктивніше оцінити цю надзвичайну історичну постать, бо політика небіжчика була завжди скерована проти німецького народу. Він згадує коротенько про походження С. Петлюри і вбачає в ньому одну з причин його популярности. «Нема сумніву, що від 1917 року у тридцяти-мілійонного українського народу ім'я Петлюри стало так відомим, як імена давніх гетьманів Хмельницького й Мазепи та що його пам'ять буде так шанована, як у поляків — Косцюшко, як у італійців — Ґарібальді, та американців — Вашинґтон». П. Кох вважає тільки особисту долю С. Петлюри значно траґичнішою, як попередніх. Він зазначає, що слава Петлюри не була штучно створена за допомогою радіотелеґрафу, чи умілої реклами: її передавали по українських степах селяне, старці, рибалки та народні співаки.

Траґедію небіжчика вбачає автор статті у двох, так би мовити, характерних рисах його політики: перше — це його природнє москвофільство, друге — це його щиро соціялістичні переконання. Доля примусила обидві ці риси перекреслити та змінити, примусила С. Петлюру, який підчас війни так рішуче висловився за союз української нації з російською та її спільниками проти Німеччини, який був проти берестейського миру, та який виганяв німців з України, стати найзавзятішим та найнебезпечнішим ворогом Росії, хто б її не репрезентував — чи то Денікин, чи большевики, чи середня демократія. Вона далі примусила відкинути соціялізм і стати в першу чергу націоналістом і носієм великої ідеї права, волі, незалежности і державности, провідником у такій боротьбі, яку зможуть зрозуміти тільки ті народи, що за свою волю та існування подібну боротьбу провадили чи провадять.

Вбивця пояснює свій вчинок бажанням помсти за жидівські погроми. «Коли ніякої иншої причини до вбивства не було, то злочинець убив невинного», — додає др. Кох. Він каже, що вважати С. Петлюру одного винуватцем погромів це або фанатизм, або просто дурниця. Погроми робили завжди всі революційні армії, і біла армія Денікина тай самі большевики. Як раз Петлюра найбільш суворо забороняв погроми та карав за них смертю. Український уряд дав жидам найширші права громадян і жиди були членами того уряду.

Причина злочину цілком инша. «Хто знає відносини на Сході, той мусить собі сказати, що за останні роки одинока територія, яка була вічною загрозою для большевиків, — це Україна. А на цій території, була одна людина, яка могла об'єднати під своїм прапором загал народній, — це був Петлюра». І автор, закінчує що в цій, так для большевиків небезпечній, популярності С. Петлюри треба шукати причин його вбивства.

Щироприхильному у своїому тоні авторові можна вибачити, що він не знає, в яку гармонійну цілість у небіжчика складались його особистий патріотизм і пере-

конання з твердістю і вірністю певній, наперед накресленій, політиці.

Траґедією С. Петлюри була необхідність великі наміри пристосовувєвати до малих засобів, які його силам давала доля.

Б. Л.

Бібліографія

Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. т. CXLI—CXLIII Праці фільольоґичної секції, під редакцією Кирила Студинського. У Львові. 1925. Ювилейний збірник Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові в п'ятьдесятиліття основання 1873—1923.

Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. т. CXXXVIII—CXL. Праці історично-фільософичної, секції під редакцією Івана Крип'якевича. У Львові 1925. Ювилейний збірник Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові в п'ятьдесятиліття основання 1873-1923.

Ці дві книжки більше як на 350 сторінок кожна як найкраще свідчать, що ні політичне, ні матеріяльне лихоліття на галицьких землях не пригнітило наукової думки та видавничої енергії на наших західніх землях, і 50-тилітні роковини свого заснування наша найстарша академія наук зуміла будь-що-будь достойно вшанувати. Свідчать ці книжки і про щось инше. Свідчать вони реєстром імен авторів, що дали свої праці до цих своїх збірників, що справжня наука вища за кордони державні, національні й політичні. Прізвища Бодуена-де Куртене, Александра Брюкнера, Яна Лося — поляків, Ієжі Поліка—чеха, запорука тому, що коли немає ні в Польщі, ні в Чехії розуміння наших політичних стремлінь, то у всякому разі наше наукове життя і там найшло собі певне признання. До війни та революції в таких збірниках зустріли б ми певне і московські прізвища, але події 1917-1920 р.р., стіною стали навіть між науковими московськими та українськими колами. Ледве чи тепер озвався б навіть Шахматов, коли б ще жив.

Не місце на сторінках нашого орґану входити в детальну оцінку змісту наукових збірників. Варто хіба відмітити ті статті та розвідки, які мають відношення до широких національних взаємин та проблем і будять у нас живіші думки, що до сучасного нашого життя. До таких праць в першу голову треба віднести статтю М. Грушевського про вплив чеського національного руху XIV-XV віків в українськім житті і творчості, як проблема досліду.

В цій розвідці автор, знайомлячи нас з тими стосунками, які були в добу Гуситського руху між Чехією та Україною, підкреслює більше ті сторінки цих взаємин, які мало досліджені, і дослідження яких могло б дати багато цінних відомостей. Добре було б, як би наші історики, що перебувають зараз на еміґрації в Чехії, звернули увагу на цю розвідку і заповнили ті прогалини в історії нашої культури, на які вказує автор.

З приємністю потуючи вихід в світ цих капітальних томів

«записок», можемо тільки побажати, щоб на далі одновилося реґулярне появлення цього найдавнішого нашого наукового видання, що стільки дало вже українській науці. —ей.

ЗМІСТ.

Париж, неділя, 5 вересня 1926 року — ст. 1. О. Лотоцький Безконечна казка — ст. 2. П. Краєвський Ботокуди. — ст. 8. Л. Л. Болюча міжнародня проблема. — ст. 12. І. Коссенко. Живий експорт. — ст. 15. О. Б-ко. Видавнича справа на Україні. — ст. 16 П. Рябовол. Прага-Париж-Ліон. — ст. 20. З судової справи. — ст. 21. Гоненння на Автокефальну Церкву. — ст. 22.

Хроніка: У Франції — ст. 23. В Чехії — ст. 24, Самогонні гетьмани — ст. 26. Большевицькі погроми — ст. 27. З чужої преси — ст. 28.

Бібліоґрафія — ст. 30.

УКРАЇНСЬКЕ ЖИТТЯ

Тижневник, виходить що четверга в Подебрадах. Набувати можна і виписувати з контори «Тризуба».

Ціна 1 фр. 25 сан. за число. На місяць 5 фр,

Резолюцію Української Соціял-Демократичної Робітничої Партії, видану з приводу траґічної події 25-го травня 1926 року, можна набувати в редакції «Тризуба». Ціна — 1 фр.

ТРИЗУБ

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований Вяч. Прокоповичем, виходить що-неділі у Парижі.

Приймається передплата з першого серпня до кінця року:

	ціна окр. примір.	на місяць	на 3 місяці	до кінця року
Франція	3 фр.	12 фр.	36 фр.	60 фр.
Чехія	5 кор.	20 кор.	60 кор.	100 кор.
Польща	1 зл.	4 злоті	12 зл.	20 зл.
Румунія	30 леїв	120 леїв	360 леїв	600 леїв.
Німеччина	1 р. м.	4 р. м.	12 р. м.	20 р. м.
Сполуч. Штати Пів. Америки	25 цен.	1 дол.	3 дол.	5 дол.
Канада	25 цен.	1 дол.	3 дол.	5 дол.

Журнал набувати можна в Парижі: в книгарні В. Поволоцького 13 rue Bonaparte, Paris VI.

Крім того журнал передплачувати й набувати можна у представників «Тризуб»: 1) В сполучених Державах Півн. Америки — V. Kedrovsky, 30 E. 7-th Street, New-York City. 2) В Канаді — W. Sikewitch, 512 Bannerman av. Winnipeg: Man. 3) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 7. Bucarest. 4) В Чехословаччині — Прага: F. Slodecky, Horni Cernosice u Prahy, Villa Krotochvil. Подєбради — Dr. Modest Levicky, Bouckova, 225, Podebrady. 5) В Польщі — W. Prychodko, ul. Długa, 29, Hotel Polski, 9. Warszawa.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує—**Комітет.** Адміністратор: *Ів. КОСЕНКО.*

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris.